

Begrunnelser for forslag til underkapittel om lærerutdanning i praktiske og estetiske fag

Utdanningen skal rettes mot undervisning i praktiske og estetiske fag i grunnopplæringens trinn 1-13, i voksenopplæring og kulturskole. Utdanningen er også relevant for folkehøyskole, andre læringsarenaer og det frivillige kulturlivet.

Utdanningen skal være femårig integrert masterutdanning.

Utdanningen skal utvikle studentenes identitet, både som faglige utøvere i et praktisk og estetisk fag og som profesjonsutøvere. Utdanningen skal sikre at opplæringen bygger på fagenes tradisjoner, kunnskaps- og ferdighetsområder, og inkluderer et mangfold av erkjennelses- og læringsformer. Utdanningen skal sikre at fagene ivaretar sin relasjonelle og sanselige karakter, og bidrar til å tydeliggjøre fagenes betydning i grunnopplæringen, for elevenes utvikling og for samfunnet.

Begrunnelse:

Underkapitlet beskriver femårig integrert masterutdanning. Kjernekompetansene beskriver prinsipielle kjennetegn ved de praktiske og estetiske fagene og er relevante på tvers av ulike kontekster i lærerutdanningen.

Praktiske og estetiske fag er sentrale gjennom hele grunnopplæringen og omfatter flere fag, et mangfold av arbeidsmetoder, samarbeidsformer og et bredt spekter av læringsarenaer. Utdanningen må sikre kompetanse som kan legge til rette for både samarbeid på tvers av fag gjennom hele utdanningsløpet og spesialisering i prosessarbeid, eget faglig uttrykk og arbeidsformer.

Fagenes utpregede relasjonelle og sanselige karakter gjør dem til et viktig bidrag i skolens arbeid med bærekraft, inkludering, fellesskap og livsmestring. Dette krever at lærere kan bruke egen fagkunnskap og praktiske erfaring til å sikre at elevene når kompetansemålene og får mulighet til å utvikle egen identitet samt bygge opp motivasjon, lærelyst og mestringstro.

Læreren må kunne tilpasse undervisningen til et mangfold av læringsbehov og læringsarenaer i samarbeid med praksisfeltet, arbeidsliv og det frivillige kulturlivet, og variere mellom strategier som fremmer selvstendig utforsking, samarbeid og kritisk tenkning.

Utdanningen er av en slik art at den bør ha en innledning som tydelig setter konteksten for utdanningen og dens plassering i utdanningsløpet og muligheter for samarbeid med andre fag og andre relevante aktører og arenaer.

Det er også viktig å videreføre den særstillingen de praktiske og estetiske fagene har som et politisk satsningsområde for å sikre en mer praktisk skole.

§18-1 Utdyping av kjernekompetanser

I tillegg til kjernekompetanser angitt i § 5, skal utdanningen gi kompetanse i:

- **de praktiske og estetiske fagenes betydning og verdi for å fremme kulturrikdom, bevegelsesrikdom og identitet, og bruke mangfoldet i det faglige innholdet og elevgruppen som ressurs i arbeid med deltakelse, opplevelse og etisk refleksjon.**

Begrunnelse:

Kulturell og verdibasert kompetanse handler om de praktiske og estetiske fagenes betydning i skolen, samfunnet, for individet og profesjonen.

Det omfatter å forstå og legge til rette for fagenes betydning for folkehelse, livsmestring og demokratisk utvikling. Læreren må kunne bygge bro mellom tradisjonelle uttrykk, moderne uttrykk og elevenes kulturelle bakgrunn.

Det kjennetegnes av arbeid for utvikling av egen identitet, skaperkraft og betydning som kulturbærer. Det omfatter hvordan legge til rette for deltakelse, etisk refleksjon, mangfold og tilhørighet i et læringsfelleskap.

Læreren må ha innsikt i de praktiske og estetiske fagområdenes særlige muligheter til å understøtte humanistiske og demokratiske verdier, og fagområdenes særlige betydning og rolle for et bærekraftig samfunn og for danning. Det inkluderer forståelse av betydningen av at elever engasjerer seg i praktiske og estetiske fagområder på individuelt og samfunnsmessig nivå.

Mangfold i de praktiske og estetiske fagene handler om mangfold av lærings- og erkjennelsesformer, uttrykksformer, brede repertoarer, mangfold i metoder og teknikker. Fagene gir rom for ulike måter å lære på, både gjennom kroppen, sansene, relasjoner, materialer, verktøy, utforsking og refleksjon.

- **å tilrettelegge læringsaktiviteter der elever utforsker og utvikler nye løsninger, skapende uttrykk og sammenstillinger, både ved å gjenskape noe kjent og ved å skape noe nytt og innovativt.**

Begrunnelse:

Utforsker- og innovasjonskompetanse i de praktiske og estetiske fagene handler om å ha innsikt i og forstå viktigheten av nysgjerrighet, kreativitet og lek, og av å gjøre utprøvinger, eksperimentere gjennom å sanse, utøve og trene. Det omfatter også å lete etter nye løsninger, uttrykk og sammenstillinger. Det kjennetegnes av å være kreative, skapende og utforskende, og det kan innebære både å gjenskape noe kjent og å lede til nyskaping og innovasjon. Arbeidet er ofte nysgjerrighetsdrevet, kritisk og lekent.

For å legge til rette for læring gjennom utprøving, bearbeiding og refleksjon må læreren skape rom for elevenes nysgjerrighet og kreative utfoldelse, samt støtte dem som skapende individer. Læreren må ha kunnskap om og erfaring med de praktiske og estetiske fagenes prosesser, uttrykksformer og resultater, og forstå hvordan faget og fagtradisjonen er forankret i kultur, historie og samfunn.

- **å lede prosesser fra idé til ferdig aktivitet, resultat eller produkt, der kropp og sanser ses som forutsetninger for elevenes utprøving, læring og mestring. Det omfatter valg av læringsarenaer, materialer/utstyr og arbeidsmetoder, og å støtte elever gjennom å reflektere over og vurdere kvalitet som integrerte deler av prosessen.**

Begrunnelse:

Prosess og produktkompetanse i de praktiske og estetiske fagene handler om å lede komplekse undervisningssituasjoner og prosesser frem til et mangfold av aktiviteter, resultater og produkter.

Undervisningssituasjonen i praktiske og estetiske fag kan omtales som kompleks siden undervisningen gjerne utføres på annen arena enn ordinært klasserom, med flere parallelle aktiviteter som krever særskilt tilpasning.

Sentralt er valg av læringsarena (eksempelvis bruk av nærområdet/lokalmiljøet, sal/scene, verksted, gymsal, idrettsarena, skolehage, undervisningskjøkken), organisering, mulighet for improvisasjon og hvordan lede praktiske og estetiske læringsprosesser. Slike prosesser er sammensatte, eksperimenterende, sansebaserte og symbolske, og uten entydige svar. De representerer et læringssyn som innebærer at aktivisering av kropp, sanser og følelser er en forutsetning for læring. (Ileris, 2012; By et al., 2020; Ramton, 2022)

Prosessene kjennetegnes av at de styres av ulike rammefaktorer, og kan også innebære øving og gjentakelser. Læreren støtter elevene fra idé til ferdig produkt, med vekt på utprøving og mestring. Produkter og resultater i de praktiske og estetiske fagene kan være både materielle og immaterielle, og inkluderer en framføring, en melodilinje, en hel komposisjon, en sanglek, en matrett, oppskrift, en aktivitet eller prestasjon.

Læreren må kunne vurdere produkter både faglig, estetisk og prosessrettet, og hjelpe elever til å bruke evalueringen som utgangspunkt for utvikling, ikke kun som resultatvurdering.

- **egne praktiske og utøvende ferdigheter der det kroppslige, sanselige og motoriske er sentralt. Det innebærer å beherske metoder, teknikker og verktøy, og å bruke praktisk erfaring og taus kunnskap som ressurs.**

Begrunnelse:

Praktisk og utøvende kompetanse handler om at en lærer i et praktisk og estetisk fag må kunne utøve faget sitt og ha egne ferdigheter i faget. I dette arbeidet er sanselig sensitivitet og analytiske evner sentralt, og å kunne tolke, se og samtale om egne og andres uttrykk. Dette innebærer å ha praktiske og utøvende ferdigheter i masterfaget og inkluderer ferdigheter innen ulike former for uttrykk, kommunikasjon, bevegelse, motorisk utfoldelse samt håndverksmessige og/eller utøvende ferdigheter. Disse bygger på erfaringsbasert kunnskap knyttet til fagets tradisjoner og egenart.

Å beherske metoder, teknikker og verktøy/utstyr/redskaper er en forutsetning for å kunne organisere arbeidsoppgaver og tilpasse oppgaver etter alder, ferdigheter, behov og kultur. Taus kunnskap, gjerne oppnådd i form av kroppsliggjort erfaring, gjentakelse og refleksjon, er verdifulle bidrag til faglig utvikling. Læreren må ha oversikt over fagenes tause og kroppslige kunnskap, og beherske materialer/råvarer, verktøy, metoder og teknikker, samt ha ferdigheter i materialbasert arbeid og praktiske arbeidsmetoder knyttet til fagområdet og faget.

- **å bruke digitale verktøy og ressurser i skapende og utforskende læringsprosesser for å fremme elevers praktiske ferdigheter, kreativitet og kritiske tenkning.**

Begrunnelse:

Profesjonsfaglig digital kompetanse i praktiske og estetiske fag handler om helhetlig pedagogisk og didaktisk tilnærming der materialer, verktøy og digitale ressurser integreres i skapende og utforskende læringsprosesser.

Kroppslige, sanselige og estetiske dimensjoner er grunnleggende i disse fagene, og kan kombineres med digitale uttrykk for å videreutvikle tradisjonene. Samtidig understrekes lærerens rolle som fagutøver og veileder, med ansvar for å skape rom for elevenes nysgjerrighet, lek, utprøving og kritisk tenkning og refleksjon. Kompetansen styrker fagets praktiske og estetiske kjerne og åpner for nye muligheter gjennom digital teknologi, inkludert generativ kunstig intelligens.

- **å ivareta praktiske arbeidsformer og estetiske læringsprosesser i tverrfaglig læring og undervisning.**

Begrunnelse:

Lærere i praktiske og estetiske fag skal være en viktig og nødvendig ressurs for å ivareta praktiske arbeidsformer og estetiske læringsprosesser i ulike fags arbeidsmåter og i opplæringen generelt. Fagene er velegnet for arbeid på tvers av flere fag og tematikker i skolen og er velegnet som metode for læring i og på tvers av fag. Læringsprosesser knyttet til det utøvende i de praktiske og estetiske fagene, som fremmer nysgjerrighet, utprøving og refleksjon gjennom kreative og eksperimenterende arbeidsformer, betegnes gjerne som estetiske læreprosesser. Estetiske læringsprosesser og kunstbasert pedagogikk kan i tillegg anvendes for å fremme læring i andre fag (Hundevadt og Klausen, 2019; Holm og Alexeeva, 2025).

§18-2 Særlige bestemmelser om utdanningens innhold

- **Masterfaget (Fag I) skal være ett av følgende: (a) dans, (b) design, kunst og håndverk, (c) drama og teater, (d) kroppsøving og idrettsfag, (e) mat og helse eller (f) musikk. Masterfaget skal ha et omfang på minimum 120 studiepoeng. Det skal inngå fagdidaktikk i masterfaget (Fag I). Fag II og eventuelt fag III skal være et undervisningsfag eller annet skolerrelevant fag.**

Begrunnelse:

Vi foreslår en videreføring av de samme masterfagene, siden dagens lærerutdanning i praktiske og estetiske fag skal kunne videreføres innenfor ny rammeplan. Vi foreslår å beholde dagens krav om minimum 120 studiepoeng i masterfaget, siden det skal tydeliggjøres og fortsatt sikres en høy grad av spesialisert kompetanse innenfor eget fagområde i den integrerte masterutdanningen i praktiske og estetiske fag.

Masteroppgaven kommer i tillegg til de 120 studiepoeng innenfor masterfaget. Vi fastholder forskriftstekst om at det skal inngå fagdidaktikk i masterfaget, men uten å studiepoengfeste dette. Men i formuleringen inngår også en forventning om at fagdidaktikk fortsatt er en vesentlig del av utdanningen, og at institusjonene må tydeliggjøre dette i utviklingen av programplaner

I beskrivelsen av fag II og fag III har vi benyttet formuleringen undervisningsfag eller annet skolerelevant fag, i stedet for at det skal være fag med egen læreplan i grunnopplæringen. Det viderefører muligheten til at spesialpedagogikk 30 studiepoeng kan velges som fag III. Dette valget av formulering i forskriftsteksten gir større fleksibilitet i fagvalg og åpner for utvikling av skolens innhold. Kandidatene vil kunne spesialisere seg i enkelte fagområder relevant for profesjonsutøvelse i skolen.

- **Profesjonsfaget skal ha et omfang på minimum 60 studiepoeng og omfatte pedagogikk og fagdidaktikk.**

Begrunnelse:

Profesjonsfaget skal særlig ivareta sammenhengen mellom praktiske og estetiske fagområder, pedagogikk, fagdidaktikk og praksis. Faget er sentralt for læreren i integrert femårig utdanning i praktiske og estetiske fag sin ekspertise på praktiske arbeidsformer og estetiske læringsprosesser. Faget skal danne den lærerfaglige plattformen i utdanningen, være praktisk rettet, være et verdi- og dannelsesfag og gi kandidaten identitet som lærer i skolen. Faget skal bidra til kunnskap om mangfoldet i elevenes bakgrunn og faglige forutsetninger, og bidra til at studentene utvikler kompetanse om barn og ungdoms utvikling og læring, og om barne- og ungdomskultur.

- **Praksisopplæringen skal bestå av minimum 130 dager og være en integrert del av utdanningen. Minst 90 dager skal være i grunnopplæringen, både på grunnskolens barnetrinn, ungdomstrinn og i videregående opplæring. Praksis i kulturskole kan erstatte deler av praksis i grunnopplæringen. Inntil 40 dager kan legges til andre relevante praksisarenaer.**

Begrunnelse:

Antall praksisdager er beholdt på nåværende nivå på minimum 130 arbeidsdager. Det er over en lengre periode (helt siden praktiske og estetiske fag gikk sammen om å utarbeide felles rammeplan i 2012) jobbet for å øke antall dager praksis innenfor de praktiske og estetiske fagene, først innen 3-årig faglærerutdanning, og deretter videreført og ytterligere utvidet i 5-årig lærerutdanning i praktiske og estetiske fag. Det

praktiske og utøvende fokuset innenfor de praktiske og estetiske fagene gjør det også naturlig med et høyere antall praksisdager enn minimumskravet for andre integrerte lærerutdanninger.

For å skape større fleksibilitet i gjennomføringen av praksisdager knyttet til institusjonelle forhold er det tatt vekk kravet om fordelingen på minst 90 dager i syklus 1 og minst 40 dager i syklus 2 fra forrige rammeplan.

Kravet om å fordele dagene på barnetrinn, ungdomstrinn og videregående opplæring er beholdt for å tydeliggjøre fokuset på at utdanningene ivaretar hele grunnopplæringens trinn 1-13, samt å sikre fokus på overgangene mellom barnehage, 1-4, 5-7, 8-10 og 11-13, som er nevnt spesifikt i forrige rammeplan.

Formulering om inntil 30 dager på andre praksisarenaer er foreslått utvidet fra 30 til 40 dager for å skape en større fleksibilitet opp mot fagenes særegenheter.

- **Masteroppgaven skal ta utgangspunkt i fag I og være profesjonsrettet. Den skal ha innslag av praktisk skapende og/eller utøvende virksomhet og bidra til å utvikle praksisfeltet.**

Begrunnelse:

Omfanget av masteroppgaven er på linje med de øvrige lærerutdanningene med minst 30 studiepoeng (dette står i fellesdelen), men gir også mulighet til lokale tilpasninger med masteroppgaver fra 30-60 studiepoeng, slik som dagens rammeplan gir.

Det er viktig å fortsatt påpeke at fag I (masterfaget) skal være utgangspunktet for masteroppgaven, for å sikre kandidatens spesialisering inn mot sitt fagområde, men dette hindrer ikke at elementer fra fag II (og fag III) kan inngå som deler av oppgaven.

Formuleringen om profesjonsrettet masteroppgave sikrer yrkesrelevansen og profesjonstilknytningen i arbeidet med masteroppgaven. At den skal ha en praktisk og/eller utøvende virksomhet er beholdt fra dagens rammeplan for å ivareta kjernekompetanser som særpreger masterfagene innenfor de praktiske og estetiske fagene. Formuleringen “bidra til å utvikle praksisfeltet” gir en retning for de profesjonsrettede masteroppgavene om å være praksis- og utviklingsorientert.

Referanser:

- By, I., Holthe, A., Lie, C., Sandven, J., Vestad, I.L. og Birkeland, I.M. (2020). *Estetiske læringsprosesser i grunnskolelærerutdanningene. Helhetlig, integrert og forskningsbasert?* (Rapport). Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/estetiske-laringsprosesser-i-grunnskolelærerutdanningene/id2722136/>
- Holm, H. og Alexeeva, A.(Red.). (2025). *Estetiske fag i Samfunnet*. Cappelen Damm Forskning. Hentet fra: <https://cdforskning.no/cdf/catalog/book/26>
- Hundevadt, M.O. og Klausen, M.E. (2019). *Kan kunst være nøkkel for utvikling av eksekutive funksjoner hos barn? Avsluttende rapport for forskningspiloten «Kunsten å lære»*. På oppdrag fra Kulturtanken, Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen og Oppland fylkeskommune. Høgskolen i Innlandet.
<https://kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2019/06/Kunsten-å-lære-rapport.pdf>
- Illeris, H. (2012). Aesthetic learning processes for the 21st century. Epistemology, didactics, performance. *Journal of the International Society for Teacher Education. A Challenged Teacher Education – Facts, Feelings, Formations*, 16(1), 10-19.
- Ramton, A. M.T.S. (2022). Estetiske læringsprosesser brukt i tilpasset opplæring på småskoletrinnet. *Psykologi i kommunen*, 2/2022.
<https://utdanningsforskning.no/artikler/2022/estetiske-laringsprosesser-brukt-i-tilpasset-opplaring-pa-smaskoletrinnet/>